

ДІДЕНКО Юлія Володимирівна — кандидат геологічних наук, учений секретар Науково-видавничої ради НАН України

РАДЧЕНКО Анна Ігорівна — кандидат геологічних наук, заступник директора з питань наукової та видавничої діяльності Видавничого дому «Академ-періодика» НАН України

ЯЗВИНСЬКА Мирослава Вікторівна — кандидат геологічних наук, старший науковий співробітник сектору з координації наукових досліджень науково-організаційного відділу Президії НАН України

УЧАСТЬ У РОБОТІ РЕДАКЦІЙНИХ КОЛЕГІЙ НАУКОВИХ ЖУРНАЛІВ — ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ РЕЙТИНГУ ВИДАННЯ

У статті розглянуто питання, що стосуються залучення вітчизняних науковців до діяльності редколегій іноземних наукових періодичних видань, а також участі іноземних учених у роботі редакційних колегій українських наукових журналів. Очевидно, що така міжнародна співпраця має позитивно впливати на розширення кола авторів і читачів видання, помітність журналу у світовому інформаційному просторі та його рейтинги. Однак проведений аналіз засвідчив наявність певного дисбалансу: до складу редколегій журналів НАН України іноземних науковців входить більше, ніж українських учених до редакційних колегій закордонних видань. Крім того, низька частка статей закордонних авторів в українських виданнях може свідчити про недостатню активну участь іноземних науковців у роботі академічних видань, тобто про ймовірність їх формального входження до складу редакційних колегій. Отже, в деяких випадках залучення іноземних фахівців є не результатом провадження свідомої редакційної політики, орієнтованої на підвищення рейтингу і наукового впливу видання, а скоріше намаганням задовольнити вимоги атестаційних органів.

Ключові слова: видавнича діяльність, редакційна колегія, редакційна політика, іноземні члени редколегій.

Оприлюднення видавничої продукції є найпоширенішим способом представлення наукових результатів. Зростання кількості наукових статей, яке спостерігається нині, є безпрецедентним і пов'язане, зокрема, зі збільшенням кількості досліджень та розвитком цифрових технологій, які дають дослідникам змогу писати більше статей, а видавцям — публікувати їх. Наприклад, поширеною є практика оприлюднення у мережі майбутніх випусків наукових журналів, причому не лише найближчих, а й тих, що заплановані на рік-два вперед. Так високорейтингові журнали вирішують проблеми попиту на публікацію на їхніх сторінках, який істотно перевищує наявні поліграфічні можливості.

При цьому кожна така «майбутня» стаття є повноцінною публікацією, доступною для цитування, має вебсторінку з метаданими, ідентифікатор doi, повний текст, і її можна ви-

користувати для звітності. А підготовлений науковцями матеріал не застаріває, чекаючи своєї черги на оприлюднення. Звісно, така модель має сенс лише для справді високорейтингових журналів, серед яких вітчизняних, на жаль, немає. Навпаки, наша наукова періодика потерпає від браку статей, і не лише якісних, а й узагалі будь-яких. Адже скорочення обсягів фінансування науки і оплати праці науковців аж ніяк не сприяє отриманню результатів світового рівня, які можуть з'явитися лише завдяки застосуванню сучасного обладнання та новітніх методів досліджень. Тому очевидно, що хронічна нестача коштів породжує вплив кваліфікованих наукових кадрів і, відповідно, спричинює зниження кількості якісних публікацій в українських виданнях.

У цих умовах дивним видається прагнення більшості очільників вітчизняних наукових установ і закладів вищої освіти за будь-яку ціну зберегти всі наявні у них наукові періодичні видання, хоча наказ Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 № 32 «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України» дає всі підстави для скорочення їх надмірної кількості. Вивільнені ресурси — і матеріальні, і людські — можна було б спрямувати на поліпшення роботи тих видань, які вже входять до світових наукометричних баз або повністю підготовлені й умотивовані до цього. Крім того, в разі меншої кількості видань більш реалістичним стає наповнення їх якіснішими статтями, залучення кращих рецензентів, забезпечення редакцій сучаснішими електронними ресурсами, більш фаховими редакторами й перекладачами.

Цікаве дослідження провели М. Юревич і Д. Єркіна [1]. Вони проаналізували статті російських науковців у трьох індексах бази Web of Science Core Collection (WoS CC): 1) Science Citation Index Expanded; 2) Social Sciences Citation Index; 3) Arts & Humanities Citation Index. Дослідники показали, що за період 2014–2015 рр. ефективність публікацій авторів з Росії була значно нижчою за ефективність публікацій авторів з Туреччини, Ірану та Бразилії — прямих конкурентів РФ

за загальною кількістю публікацій. І, зрозуміло, набагато нижчою за показники Саудівської Аравії, яка на той час була світовим лідером за абсолютним приростом кількості наукових публікацій. Автори статті [1] розрахували, що витрати на науково-дослідну роботу в перерахунку на одну наукову публікацію у журналах, що входять до зазначених трьох індексів, у Росії вчетверо вищі за витрати в Саудівській Аравії та Ірані, майже у 3,5 раза — за витрати в Туреччині та в 1,8 раза вищі, ніж у Бразилії. Дослідники констатували, що чіткої залежності між продуктивністю вчених і обсягом фінансування науки немає. На нашу думку, для такого висновку бракує даних про співвідношення загальної кількості публікацій і частки публікацій, що входять до WoS CC. Без такого розрахунку можна лише зробити висновок, що Туреччина, Іран, Бразилія і Саудівська Аравія більш ефективні у продукуванні публікацій, що входять до WoS CC, використовуючи, вочевидь, обидва з можливих шляхів: 1) збільшення кількості публікацій у журналах, що вже входять до WoS CC; 2) входження до цієї бази власних журналів.

Для досягнення омріяного входження журналів до наукометричних баз та збільшення кількості публікацій у виданнях, що вже входять до них, важливим є запровадження комплексу заходів зі стимулювання науковців до оприлюднення результатів у рейтингових журналах, а також заходів, спрямованих на підвищення рівня власних видань і надання допомоги науковцям у написанні й оформленні статей відповідно до світових вимог [2]. Досвід запровадження таких заходів вже неодноразово описаний. Зокрема, болгарські дослідники не тільки розробили модель досягнення науковим журналом високих показників, а й запропонували систему комплексної підтримки та тренінгів для науковців з метою напрацювання навичок створення текстів для видань з високим рейтингом і створили відповідний навчальний курс з урахуванням вимог та рекомендацій Web of Science [3].

Крім того, хибним є прагнення забезпечити кожен, навіть найвужчий напрям власним ви-

данням, штучно обмежуючи коло його авторів і читачів. Для обговорення конкретної наукової проблеми нині не потрібно створювати журнал, для цього достатньо наукового блогу. До того ж усі проривні результати останніх десятиліть було отримано на стику наук. Помилковим є також намагання створити окремі видання для молодих науковців — це, щонайменше, демотивує їх. Не будемо повертатися й до дискусії про меншовартість вітчизняної гуманітаристики, яка після розпаду Радянського Союзу набула бурхливого розвитку і ввела до наукового обігу величезну кількість нових матеріалів, одночасно напрацьовуючи нову методологію за багатьма напрямками.

Насправді проблема полягає у відсутності балансу між бажанням кожного журналу бути незалежним і самобутнім та прагненням відповідати певним світовим критеріям. При цьому змістом цих критеріїв ми часто нехтуємо, враховуючи лише їхній формальний бік. І це яскраво ілюструє не тільки вже згадуваний наказ МОН України, а й ситуація з входженням наших видань до Переліку наукових фахових видань за новими правилами. Процес інтеграції академічних журналів у міжнародні наукометричні бази даних виявляє суттєві розходження в міжнародних та українських публікаційних стандартах.

Реалізація наказу МОН України, якщо не зупинятися на окремих технічних деталях, призвела до того, що на 1 грудня 2019 р. з 3000 українських журналів статус фахового за категорією «А» отримали 68 видань, за категорією «Б» — 186, тобто всього 8,5% наукових видань України. З них 46 — академічні видання: у категорії «А» — 35, у категорії «Б» — 11, що становить 13,5% із загальної кількості видань, заснованих НАН України та її установами (340 видань).

На момент завершення визначеного наказом МОН України № 32 (останній наказ про включення до Переліку від 29.12.2019) періоду перереєстрації видань, який спливав 13 березня 2020 р., у категорії «А» налічувалося 74 видання, у категорії «Б» — 323, що становить 13% від загальної кількості українських на-

укових видань. З них академічних — відповідно 37 і 20, тобто 16,8% всіх видань Академії. Крім того, до категорії «Б» було включено 1 електронне видання (Економіка. Екологія. Соціум / Economics. Ecology. Socium), одним із співзасновників якого є Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Саме через невідповідність вимогам, основні з яких — наявність належно упорядкованих метаданих, актуального вебсайту видання, ідентифікаторів статей, входження журналу до наукометричних баз, наявність певної кількості статей у членів редколегії тощо, значна частина періодичних видань не потрапила до категорії «А» чи «Б». Найбільшою мірою відповідають світовим вимогам до наукової періодики 84 наукові журнали, засновані спільно НАН України як юридичною особою та науковими установами Академії. Однак і для них найбільшу проблему становила саме відповідність вимогам до членів редакційних колегій.

Згідно з наказом МОН України № 32, однією з вимог до наукового фахового видання є «наявність у складі редакційної колегії видання не менше семи вчених, які мають науковий ступінь за однією зі спеціальностей, що відповідають науковому профілю видання. Кожен з цих фахівців, включаючи головного редактора видання, повинен мати не менше трьох публікацій за останні п'ять років або не менше семи публікацій (статті, монографії, розділи монографій, що відповідають науковому профілю видання) за останні п'ятнадцять років, у тому числі не менше однієї за останні три роки, опублікованих щонайменше у двох різних виданнях, включених до Web of Science Core Collection та/або Scopus, або мати монографії чи розділи монографій, видані міжнародними видавництвами, що належать до категорій «А», «В» або «С» за класифікацією Research School for Socio-Economic and Natural Sciences of the Environment (SENSE). У складі редакційної колегії має бути не менше трьох вчених, що працюють за основним місцем роботи в українських наукових установах або закладах вищої освіти, і щонайменше один науковець, що

працює за основним місцем роботи в закордонній науковій установі або закладі вищої освіти. Для включення вченого до складу редакційної колегії потрібна його письмова згода. Вчений може входити до складу не більш як трьох редакційних колегій видань, включених до Переліку».

Відверту хибність оцінювання рівня рецензента чи члена редколегії українського наукового журналу за класифікацією нідерландського реєстру SENSE, створеного для нідерландських університетів насамперед екологічного спрямування, ми неодноразово обговорювали на науково-практичній конференції «Наукова періодика: традиції та інновації», зверталися до Президії НАН України з проханням ініціювати перегляд цієї вимоги у МОН України, але безрезультатно (деякі міркування з цього приводу викладено у статті [4]).

Фактично наказ МОН України стверджує, що для членів редколегій і рецензентів вітчизняних журналів пріоритетним є опублікування монографій чи розділів монографій у реєстрі видавництва для працівників нідерландських університетів. На нашу думку, доцільно ввести до наказу № 32 ще деякі додаткові варіанти, доповнивши відповідні пункти наказу після слів «за класифікацією... SENSE» так: «а також монографії (розділи монографій), які входять до Book Citation Index Web of Science Core Collection та/або індексуються Scopus; випущені спеціалізованими установами ООН, Міжнародною організацією з міграції, вітчизняними науковими видавництвами (відповідно до визначення п. 17 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»)».

Попри ці та деякі інші недоліки, наказ № 32 неминуче мав спонукати до перегляду складу редакційних колегій, ймовірно, скорочення їх чисельності, змінення головних редакторів, а також до більшого залучення іноземних фахівців. І тут варто звернутися до іноземного досвіду. Питання щодо впливу членів редколегій та рецензентів на рівень видання не є новим чи характерним лише для України, його вивчають у світі від початку 1980-х років.

Зокрема, на основі аналізу географічного і гендерного розподілу, а також публікаційної активності членів редакційних колегій 19 найвпливовіших російських журналів у галузі наук про Землю, що входять до бази даних Scopus, зроблено спробу показати зв'язок цих характеристик з географічним і гендерним розподілом авторів відповідних видань, а також з бібліометричними показниками самих видань за 2012–2015 рр. [5]. З цих видань 16 індексуються також у Web of Science, 17 — мають перекладну англomовну версію. Більшість досліджених журналів мають чітку публікаційну нішу, специфічну аудиторію авторів та читачів, обмежену російськомовними науковцями. І це безпосередньо впливає на склад редколегій: 434 члени редколегій цих 19 журналів походять із 23 країн, але майже 87% — з РФ (13 членів редколегій — із США, найменше науковців з України — 1).

У статті [5] це названо однією з основних причин непомітності, закритості цих журналів, навіть попри наявність у них англomовних версій. При цьому редколегії загалом досить великі — від 25 до 41 науковця. Доведено позитивну кореляцію між широким географічним представництвом членів редколегій та рейтинговими показниками видань, але не для всіх журналів. Наявність значної кількості іноземних науковців серед членів редколегій в журналах з низькими рейтинговими показниками дослідники пов'язують з формальним залученням їх до роботи журналу, що опосередковано підтверджується позитивною кореляцією між значенням сукупного індексу Хірша членів редколегій та індексом Хірша статей, опублікованих у журналі.

При цьому слід зважати й на те, що для більшості членів редколегій журнал, у якому вони працюють, є також основним місцем розміщення власних публікацій. Це може свідчити як про намагання підвищити рейтинг видання і віддячити членам редколегії за безоплатну працю, так і про зловживання ними своїм становищем. Зазначено також, що виданням, до редколегій яких входять лише чоловіки, потрібно подумати над зміненням власної ре-

дакційної політики з метою увідповіднення міжнародним стандартам щодо публікаційної етики, адже співвідношення жінок і чоловіків у редколегіях наукових журналів, згідно з міжнародними рекомендаціями, має приблизно відповідати загальному співвідношенню у відповідних наукових галузях [5].

За даними іншого дослідження [6], присвяченого виявленню зв'язків між цитованістю наукових статей екологічного спрямування у спеціалізованих фахових журналах і в по-

пулярних соціальних медіаплатформах, на кшталт Твіттера і Фейсбука, високоцитовані статті у журналах з високим імпаکت-фактором найбільше привертають увагу медійних ресурсів. Звідси автори зробили два висновки: 1) нині наукова і позанаукова аудиторія послуговується подібними критеріями для вибору публікацій для цитування, і не останню роль у цьому відіграє активність (помітність) автора в інтернет-мережах; 2) активна реакція соціальних медіа, цитування в яких набираються

Табл. 1. Країни походження іноземних членів редакційних колегій журналів НАН України

Журнали НАН України	Країни походження
Загальноакадемічні	Австрія, Азербайджан, Греція, Казахстан, Польща, Угорщина, Швеція
Відділення математики	Бразилія, Німеччина, США, Чилі
Відділення інформатики	Австрія, Азербайджан, Білорусь, Велика Британія, Вірменія, Греція, Естонія, Єгипет, Ізраїль, Італія, Канада, Китай, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, Румунія, РФ, Словаччина, США, Туреччина, Узбекистан, Угорщина, Франція, Японія
Відділення механіки	Австрія, Азербайджан, Болгарія, Велика Британія, Вірменія, Естонія, Індія, Італія, Канада, Китай, Латвія, Мексика, Німеччина, Польща, РФ, Сербія, Словаччина, США, Угорщина, Франція, Чехія, Японія
Відділення фізики і астрономії	Австралія, Бельгія, Білорусь, Велика Британія, Греція, Ізраїль, Іспанія, Італія, Канада, Китай, Латвія, Литва, Німеччина, Норвегія, Польща, РФ, США, Туреччина, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція, Японія
Відділення наук про Землю	Австрія, Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Велика Британія, Вірменія, Грузія, Канада, Молдова, Німеччина, Норвегія, Польща, Румунія, РФ, Словаччина, США, Фінляндія, Франція
Відділення фізико-технічних проблем матеріалознавства	Австралія, Білорусь, Болгарія, Бразилія, Велика Британія, Ізраїль, Іспанія, Канада, Китай, Корея, Литва, Мексика, Молдова, Німеччина, Польща, РФ, Словаччина, США, Угорщина, Франція, Чехія, Швейцарія, Японія
Відділення фізико-технічних проблем енергетики	Білорусь, Болгарія, Велика Британія, Ізраїль, Іспанія, Італія, Казахстан, Канада, Литва, Мексика, Молдова, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, РФ, Сербія, США, Швеція
Відділення хімії	Австрія, Білорусь, Бельгія, Велика Британія, Вірменія, Грузія, Естонія, Іспанія, Казахстан, Киргизька Республіка, Китай, Молдова, Німеччина, Польща, Португалія, РФ, США, Таджикистан, Угорщина, Фінляндія, Франція
Відділення біохімії, фізіології та молекулярної біології	Австрія, Білорусь, Велика Британія, Вірменія, Греція, Грузія, Данія, Італія, Канада, Латвія, Литва, Молдова, Німеччина, Норвегія, ПАР, Польща, РФ, США, Угорщина, Узбекистан, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція, Японія
Відділення загальної біології	Австрія, Бельгія, Білорусь, Болгарія, Велика Британія, Данія, Естонія, Ізраїль, Іспанія, Канада, Китай, Литва, Мексика, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Польща, РФ, Словаччина, США, Чехія, Чорногорія, Японія
Відділення економіки	Австрія, Білорусь, Болгарія, Велика Британія, Греція, Грузія, Ізраїль, Канада, Китай, Німеччина, Польща, Румунія, РФ, Словаччина, США, Угорщина, Франція
Відділення історії, філософії і права	Білорусь, В'єтнам, Італія, Канада, Китай, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, РФ, США, Туреччина, Франція
Відділення літератури, мови та мистецтвознавства	Австралія, Болгарія, Канада, Молдова, Польща, РФ, Словаччина, Чехія

швидше, свідчить про вірогідність високого рейтингу публікації й у наукових виданнях [6].

Отже, активна позиція авторів, суголосна відкритій редакційній політиці наукових журналів, сприяє не лише зростанню наукового авторитету видання, а й популяризації наукових знань та підвищенню рівня обізнаності суспільства з актуальними науковими питаннями.

На основі аналізу публікацій медичного спрямування за 2003–2015 рр., що увійшли до Web of Science, було показано, що підвищенню цитованості видання і його рейтингу сприяє використання ним моделей відкритого доступу, а також оприлюднення результатів досліджень, виконаних міжнародними колективами [7]. При цьому найкраще цитуються публікації, першими авторами яких або контактними авторами є науковці з розвинених країн [8], а отже, залучення їх до співпраці є ефективним шляхом підвищення видимості власних результатів, статей, видань. Однак надмірно, штучними засобами збільшувати склад редколегії, кількість залучених рецензентів та авторів також не варто, оскільки це може зашкодити рівню й репутації журналу. Так, у статті [9] наведено реальний приклад видання, в якому залучення до рецензування статей 7 тис. науковців призвело до очевидного конфлікту інтересів і зловживань можливостями рецензента на користь певних авторів.

З метою глибшого розуміння рівня співпраці вітчизняних науковців із закордонними виданнями та закордонних науковців з українськими виданнями Науково-видавнича рада НАН України спробувала кількісно і якісно охарактеризувати це явище і у квітні 2019 р. опитала відділення НАН України. Відповіді було отримано від 90 % наукових установ, які є видавцями наукових журналів. Крім того, було зібрано інформацію щодо поточних складів редакційних колегій 84 журналів НАН України.

Як іноземні учені беруть участь у роботі журналів НАН України? Станом на 28.01.2020 р. в редакційних колегіях майже всіх (94 %) журналів НАН України працювало загалом 650 закордонних учених. Країни походження іноземних науковців, які є членами

редколегій наукових журналів НАН України, в алфавітному порядку наведено у табл. 1.

Загалом у редколегіях академічних журналів працюють учені з 51 країни, на які припадає від 1 до 109 представників. 78 % цих науковців представляють 15 країн. Перелік країн, з яких походять понад 10 представників, наведено у

Табл. 2. Країни, з яких походять найбільше членів редколегій журналів НАН України

Країна походження	Кількість членів редколегій
РФ	109
США	88
Польща	61
Німеччина	44
Велика Британія	37
Білорусь	35
Франція	26
Канада	18
Китай	16
Словаччина	16
Японія	13
Австрія	12
Ізраїль	12
Молдова	12
Литва	11

Табл. 3. Розподіл іноземних членів редколегій академічних журналів по секціях НАН України

Країна походження	Журнали Секції		
	фізико-технічних і математичних наук	хімічних і біологічних наук	суспільних і гуманітарних наук
Білорусь	18	12	–
Велика Британія	19	14	–
Канада	11	–	–
Китай	10	–	–
Німеччина	25	11	–
Польща	34	12	13
РФ	63	33	13
США	43	39	–
Франція	12	11	–

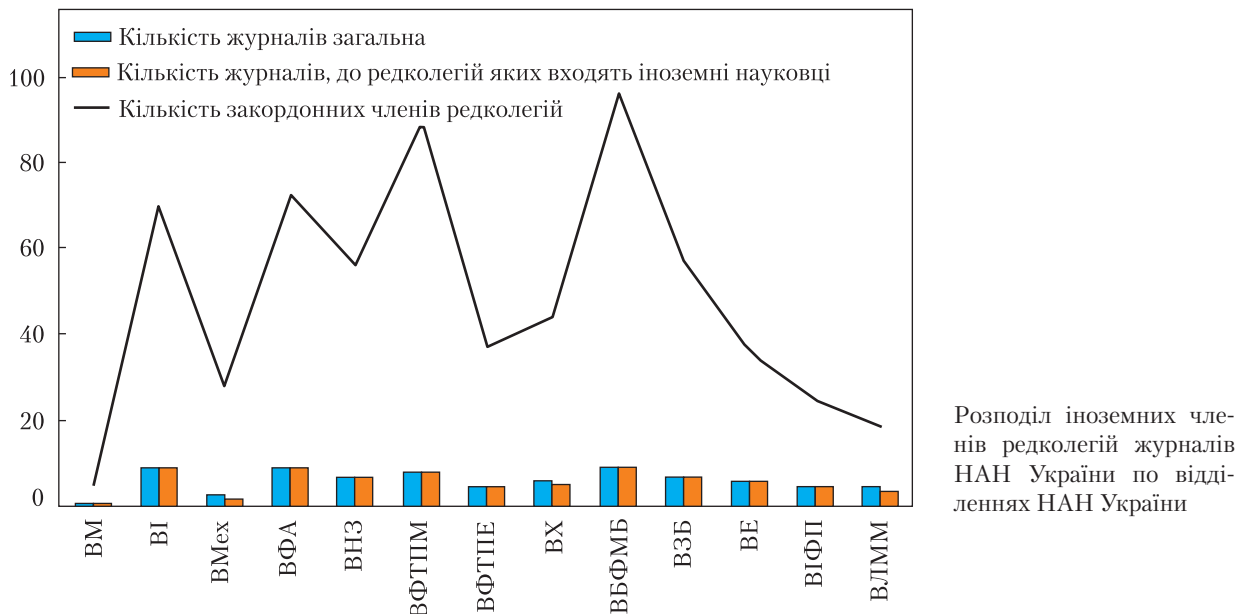

табл. 2. Розподіл представників інших країн по редколегіях журналів різних секцій НАН України ілюструє табл. 3, де враховано тільки країни, з яких походить 10 і більше представників.

Кількісний розподіл іноземних членів редколегій по відділеннях показано на рисунку (загальноакадемічні журнали як такі, що не належать до відділень НАН України, не враховано). З рисунка видно, що іноземні вчені беруть участь у роботі редколегій наукових журналів усіх відділень. Це стосується майже всіх (96%) журналів. Без іноземних членів редколегій на час збирання нами матеріалу працювало по одному виданню у трьох відділеннях НАН України, по одному з кожної секції НАН України.

Більше половини (56%) закордонних членів редакційних колегій працюють у журналах відділень, що належать до Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України. На ці ж відділення припадає і 52,5% проаналізованих тут наукових журналів. У середньому на редколегію одного видання Секції фізико-технічних і математичних наук припадає 8,5 закордонних учених.

Подібні показники видань має і Секція хімічних і біологічних наук НАН України. На

неї припадає 27,5% усіх проаналізованих журналів, у редколегіях яких працює 31% усіх іноземних членів, у середньому – по 9 на кожний журнал.

Дещо відрізняються показники видань Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України: на 20% журналів припадає 13% іноземних членів редколегій, у середньому по 5 на кожний журнал.

Зауважимо, що багато журналів запросили до своїх редколегій колишніх співвітчизників або вчених, які після розпаду СРСР стали громадянами іноземних країн, завдяки давнім і налагодженим контактам з ними. Ще одним аргументом на користь запрошення саме цих фахівців, вочевидь, є те, що вони вільно володіють російською та українською мовами. Це, безумовно, полегшує роботу працівників редакцій, оскільки більшість з них погано спілкуються англійською.

Як наші науковці представлені у редколегіях за кордоном? Станом на 01.01.2020 р. з 14 828 наукових співробітників НАН України 281 (менш як 2%) учений з понад 50% академічних установ входить до складу редколегій 397 закордонних видань зі 174 країн. Деякі науковці є одночасно членами редколегій кількох

видань. Найактивніше беруть участь у роботі редколегій закордонних видань представники Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України: 4,9% наукових співробітників з 77% установ Відділення літератури, мови та мистецтвознавства, 4,3% наукових співробітників з 89% установ Відділення економіки та 3,4% наукових співробітників з 59% установ Відділення історії, філософії та права. І ці відомості дають привід замислитися — чи настільки вже не цікава нікому у світі наша гуманітаристика?

Можливо, проблема полягає в іншому. Відомо, що вчені-гуманітарії цитують один одного значно рідше за представників інших, зокрема природничих, галузей науки (див., напр., [10]), а пік посилок у гуманітарній сфері досягається через кілька років після появи публікації. При цьому кількість посилок у рік виходу статті, принаймні у журналах РФ з бібліотечної та інформаційної справи, у середньому в 3,6 рази нижча за кількість посилок наступного року [11]. Зазначимо, що найпрестижнішими у світі вважають журнали, статті з яких цитуються переважно в рік їх виходу та наступного року [12]. Водночас журнали соціогуманітарного спрямування значно менше залучені до сфери відкритої науки і рідше надають відкритий доступ до власних публікацій незалежно від мови видання [13].

Науковці НАН України переважно беруть участь у роботі редколегій видань близьких сусідів — Польщі, Німеччини, Білорусі та Російської Федерації. Щодо останньої постає закономірне питання: чи доцільно українським науковцям входити до складу редакційних колегій видань РФ в умовах війни?

У складі редколегій 12 періодичних видань РФ, 11 періодичних видань Польщі, 10 періодичних видань США є представники майже всіх відділень НАН України, за винятком кількох відділень Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України. Також українські науковці працюють у редколегіях 8 видань у Великій Британії, Німеччині та Білорусі, у 6 виданнях Болгарії, Індії, Китаю, Литви, Нідерландів, наявні вони й у редколегіях наукових періодичних видань Швеції, Великого герцог-

ства Люксембург, країн Африки та Південної Америки.

Як науковці НАН України публікуються за кордоном? У 2019 р. 30,2% наукових статей співробітників НАН України було опубліковано у закордонних журналах (2018 р. цей показник становив 28%, а 2014 р. — 37,5%). Науковці 80 зі 153 академічних установ публікуються нині у понад 1,5 тис. європейських наукових періодичних видань. Представники відділень загальної біології, фізики і астрономії, хімії публікуються у майже 900 виданнях (близько 300 видань на відділення). Математики, матеріалознавці та енергетики публікуються у 130 виданнях по кожному відділенню. Науковці відділень економіки, літератури, мови та мистецтвознавства, наук про Землю публікуються у найменшій кількості закордонних журналів (25, 34, 35 видань відповідно). Варто зазначити, що науковці часто вказують як закордонні й ті видання Академії, які перевидають закордонні видавці, тож реальні цифри можуть бути дещо нижчими.

Водночас у наших журналах упродовж 2018 р. було надруковано 12% статей іноземних авторів і ще 5% статей, де іноземці є співавторами. Тобто 2018 р. працівники Академії опублікували за кордоном фактично вдвічі більше статей, ніж спільно з іноземними колегами у вітчизняних виданнях.

Така ситуація з публікаціями зайвий раз свідчить про вплив наукових кадрів за кордон і вказує на ще одну небезпечну тенденцію: якщо науковець в Україні пише справді гарну статтю (та ще й може зробити це сучасною науковою англійською мовою), він воліє віддати її у закордонне, нехай і не надто рейтингове видання, а не публікувати «вдома». Як це не прикро, культура і рівень рецензування наукових публікацій за кордоном вищі, тож опубліковані там статті априорі проходять ретельніший відбір. Отже, якщо стаття надрукована за кордоном, її автори доклали більше зусиль до написання і оформлення, уважніше дослухаючись до зауважень рецензентів і вимог видання.

І це при тому, що у базах Web of Science Core Collection та Scopus зафіксовано нині 160 назв

українських наукових журналів, з яких 85 (понад 50%) — журнали НАН України.

Висновки. Вихід, здавалося б, очевидний: не розпорошувати гроші, фахівців, рецензентів, авторів, членів редколегій, скоротивши кількість журналів та зосередивши максимум зусиль на найперспективніших виданнях. Адже зрозуміло, якщо журнал не може задовольнити навіть формальні вимоги, на ефективну роботу редакційної колегії та рецензентів годі й сподіватися.

Крім високоякісного наукового контенту й об'єктивного рецензування, фахового редагування та відповідного світовим стандартам видавничого оформлення, гарного поліграфічного виконання, потрібно забезпечити помітність видання в електронному середовищі, що неможливо зробити без наявності власного високоякісного вебресурсу журналу і сучасного рівня роботи редакції з авторами та рецензентами. Обов'язково має бути передбачено можливість застосування різноманітних цифрових ідентифікаторів для авторів, книг, статей тощо, оскільки вони значно підвищують помітність та цитованість наукової праці.

Редакціям українських академічних видань варто брати за приклад роботу найкращих іноземних видавництв, розширювати співпрацю з ними, намагатися долучатися до їхньої роботи, друкувати у себе статті іноземних учених, а вітчизняні статті — за кордоном.

Той факт, що лише 281 вітчизняний науковець працює в редакційних колегіях іноземних видань, свідчить про те, що кількість відомих за кордоном українських учених невелика. Є кілька десятків фахівців, яких активно залучають до роботи редколегій іноземних видань, а більшість наших науковців незнайомі світовій науковій спільноті. Це почасти є причиною непропорційно малої кількості статей наших учених у закордонних виданнях.

Втім, низька залученість іноземних авторів до публікації робіт в українських наукових журналах і водночас порівняно велика кількість іноземних членів редакційних колегій вітчизняних журналів вказує на те, що ці члени редколегій не зацікавлені у розвитку видання. Можливо, тому, що їх мало залучають до роботи, або вони просто забули (чи навіть не знають), що мають опікуватися журналом, членами редколегії якого вони є.

Отже, для українських наукових видань важливим сьогодні є налагодження співпраці з провідними європейськими періодичними виданнями, зокрема входження наших видавців до складу їх співзасновників, а учених — до редакційних колегій, з одночасним забезпеченням паритетної і реальної участі іноземних членів редколегій у їх роботі та формуванням чіткої редакційної політики відповідно до сучасних вимог видавництва і наукової етики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Yurevich M.A., Erkina D.S. «Publication rally»: direct threat or opportunity for scientific community? *Sociology of Science and Technology*. 2017. 8(2): 104–117 (in Russian).
[Юревич М.А., Еркина Д.С. «Публикационное ралли»: прямая угроза или новые возможности для научного сообщества? *Социология науки и технологий*. 2017. Т. 8, № 2. С. 104–117.]
2. Didenko Yu.V., Radchenko A.I. Publication activity as a way of scientific communication and ratings race. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2017. (9): 82–98. (in Ukrainian). DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2017.09.082>
[Діденко Ю.В., Радченко А.І. Публікаційна активність як спосіб наукової комунікації та гонитви за рейтингами. *Вісник НАН України*. 2017. № 9. С. 83–99.]
3. Yankova I., Dentchev S., Peteva I., Stancheva S. Model for achieving the indicators for influence in scientific areas of Bulgarian academic journals. *Qualitative & Quantitative Methods in Libraries*. 2016. 5(4): 829–835. <http://qqml-journal.net/index.php/qqml/article/view/8/8>
4. Kotlyarevsky Ya.V., Radchenko A.I., Melnikov O.V., Semenyuk E.P. Strategic Priorities in Measuring the Publication and Publishing Works in Scholarly Research Activity. *Nauka innov.* 2018. 14(5): 5–18. DOI: <https://doi.org/10.15407/scin14.05.005>
[Котляревський Я.В., Радченко А.І., Мельников О.В., Семенюк Е.П. Про стратегічні пріоритети вимірювання публікаційної та видавничої активності в науковій діяльності. *Наука та інновації*. 2018. Т. 14, № 5. С. 5–18.]

5. Mazov N.A., Gureev V.N., Metelkin D.V. Bibliometric Indicators of Scientific Journals and Editorial Board Members (Based on the Example of Russian Journals on Earth Sciences). *Sci. Tech. Inf. Proc.* 2018. **45**: 271–281. DOI: <https://doi.org/10.3103/S0147688218040123>
6. Nabout J.C., Teresa F.B., Machado K.B., Prado V.H.M., Bini L.M., Diniz-Filho J.A.F. Do traditional scientometric indicators predict social media activity on scientific knowledge? An analysis of the ecological literature. *Scientometrics*. 2018. **115**: 1007–1015. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2678-X>
7. Breugelmans J.G., Roberge G., Tippett C., Durning M., Struck D.B., Makanga M.M. Scientific impact increases when researchers publish in open access and international collaboration: A bibliometric analysis on poverty-related disease papers. *PLoS ONE*. 2018. **13**(9): e0203156. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0203156>
8. Gonzalez-Alcaide G., Park J., Huamano A.C., Ramos J.M. Dominance and leadership in research activities: Collaboration between countries of differing human development is reflected through authorship order and designation as corresponding authors in scientific publications. *PLoS ONE*. 2017. **12**(8): e0182513. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0182513>
9. Petersen A.M. Megajournal mismanagement: Manuscript decision bias and anomalous editor activity at PLOS ONE. *Journal of Informetrics*. 2019. **13**(4). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.joi.2019.100974>
10. Konnov V.I., Yurevich M.A. Quoting tendencies in Russian and foreign psychological journals. *Voprosy Psichologii*. 2014. (2): 42–51. (in Russian).
[Коннов В.И., Юревич М.А. Тенденции цитирования в российских и зарубежных психологических журналах. *Вопросы психологии*. 2014. № 2. С. 42–51.]
11. Demidov D., Chavykin Y. Evaluating national library and information journals on the citation basis. *Scientific and Technical Libraries*. 2018. (11): 20–33. DOI: <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2018-11-20-33>
[Демидов Д.Д., Чавыкин Ю.И. Оценка отечественных журналов по библиотечно-информационной деятельности на основе цитирования. *Научные и технические библиотеки*. 2018. № 11. С. 20–33.]
12. Yan E., Din I.N. Weighted citation: indicator of prestige articles. *Mezhdunarodnyi forum po informatsii (International Information Forum)*. 2011. (2): 19–27. (in Russian).
[Ян Э., Дин И. Взвешенное цитирование: показатель престижа статьи. *Международный форум по информации*. 2011. № 2. С. 19–27.]
13. Liu Weishu, Li Yanchao. Open access publications in sciences and social sciences: A comparative analysis. *Learned Publishing*. 2018. **31**(2): 107–119. DOI: <https://doi.org/10.1002/leap.1114>

Yulia V. Didenko

Scientific Management Department of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1198-6157>

Anna I. Radchenko

Publishing House "Akadempriodyka" of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0276-6398>

Miroslava V. Yazvynska

Scientific Management Department of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1074-7525>

PARTICIPATION IN THE WORK OF EDITORIAL BOARDS OF SCIENTIFIC JOURNALS IS A WAY TO INCREASE THE RATING OF A PERIODICAL

The article considers issues related to the involvement of Ukrainian scientists in the activities of editorial boards of foreign scientific periodicals, as well as the participation of foreign scientists in the work of editorial boards of Ukrainian scientific journals. It is obvious that such international cooperation should have a positive effect on expanding the circle of authors and readers of a publication, the visibility of a journal in the world information space and its ratings. However, the analysis showed a certain imbalance: there're more foreign scientists in the editorial boards of journals of the National Academy of Sciences of Ukraine than Ukrainian scientists in the editorial boards of foreign journals. In addition, the low share of articles by foreign authors in Ukrainian periodicals may indicate a lack of active participation of foreign scholars in the work of academic journals, i.e. the likelihood of their formal membership in editorial boards. Thus, in some cases, the involvement of foreign experts is not the result of a conscious editorial policy aimed at increasing the rating and scientific impact of the journal, but rather an attempt to meet the requirements of certification bodies.

Keywords: publishing, editorial board, editorial policy, foreign members of editorial boards.